

ZAMONAVIY INGLIZ ANTROPONIMIYASINING LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI

Abdurahimova Durdona Tavakkaljon qizi
Farg‘ona davlat universiteti tayanch doktoranti
dabdurahimova00@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18985805>

Annotatsiya. Mazkur maqolada ingliz antroponimiyasining sinxron bosqichdagi rivoji lingvokulturologik yondashuv asosida batafsil tahlil qilinadi. Tadqiqot zamonaviy ingliz ismlarining tanlanishida faol bo‘lgan diniy, madaniy, ijtimoiy va estetik motivlarni aniqlashga qaratilgan. Xususan, puritan an‘analari, diniy semantika, qisqartirish va birlashuv jarayonlari, ommaviy madaniyat va moda omilining antroponimik tizimga ta‘siri izchil yoritiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, sinxron bosqichda ism tanlashda ma‘naviy motivlar nisbatan ikkinchi planga o‘tib, urfdalik, jarangdorlik va sotsial-prestij omillari ustuvor ahamiyat kasb etmoqda.

Kalit so‘zlar: antroponimiya, sinxron tahlil, lingvokulturologiya, ingliz ismlari, nominator, ism modasi, sotsial-prestij omillar.

Аннотация. В данной статье подробно анализируется развитие английской антропонимии на синхронном этапе с позиций лингвокультурологического подхода. Исследование направлено на выявление религиозных, культурных, социальных и эстетических мотивов, активно влияющих на выбор личных имён в современном английском обществе. В частности, последовательно рассматриваются пуританские традиции, религиозная семантика, процессы сокращения и объединения, а также влияние массовой культуры и моды на антропонимическую систему. Результаты исследования показывают, что на синхронном этапе при выборе имени семантический мотив постепенно отходит на второй план, тогда как факторы модности, фонетической выразительности и социального престижа приобретают доминирующее значение.

Ключевые слова: антропонимия, синхронный анализ, лингвокультурология, английские имена, nominator, moda na imena, факторы социального престижа.

Abstract. This article provides a detailed analysis of the development of English anthroponymy at the synchronic stage from a linguocultural perspective. The study aims to identify the religious, cultural, social, and aesthetic motives that actively influence the choice of personal names in contemporary English society. Particular attention is paid to Puritan traditions, religious semantics, processes of shortening and combination, as well as the impact of mass culture and fashion on the anthroponymic system. The findings demonstrate that, at the synchronic stage, semantic motivation in name selection has gradually shifted to a secondary position, while factors such as fashionability, phonetic attractiveness, and social prestige have become dominant.

Keywords: anthroponymy, synchronic analysis, linguoculturology, English personal names, nominator, name fashion, social prestige factors.

Kirish

Antroponimiya tilshunoslikning inson, jamiyat va madaniyat o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni aks ettiruvchi muhim bo‘limlaridan biridir. Shaxs ismi nafaqat identifikatsiya vositasi, balki muayyan davr dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi va ijtimoiy ideallarining lingvistik ifodasidir. Ingliz antroponimiyasi bu jihatdan ayniqsa boy va rang-barang bo‘lib, unda diniy an‘analar, tarixiy jarayonlar, ijtimoiy tabaqalanish va madaniy transformatsiyalar izchil aks etgan.

Zamonaviy, ya‘ni sinxron bosqichdagi ingliz ismlarini diniy motivlarsiz tasavvur etish qiyin. Buning asosiy sababi ingliz cherkovining Rim-katolik cherkovidan ajralib chiqishi va puritanlik harakatining kuchayishidir. Puritanlar ism tanlashda shakliy emas, balki semantik yuksaklikni ustuvor deb bilganlar. Natijada Charity, Faith, Hope, Prudence kabi abstrakt-axloqiy mazmuni ifodalovchi ismlar keng tarqalgan. Shu bilan birga, bugungi kunda ingliz antroponimik tizimida estetik jarangdorlik, qisqalik, moda va ommaviy madaniyat ta‘siri tobora kuchayib bormoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi ingliz antroponimiyasining sinxron bosqichida ism tanlash motivlarini lingvokulturologik nuqtayi nazardan izchil tahlil qilish va ularning zamonaviy jamiyatdagi funksional-ma‘naviy xususiyatlarini ochib berishdan iborat.

Tadqiqot metodlari

Tadqiqot sinxron lingvokulturologik yondashuv asosida olib borildi. Tadqiqot jarayonida zamonaviy ingliz antroponimlari hozirgi davr kesimida tahlil qilinib, ularning madaniy va ijtimoiy motivlari aniqlandi. Deskriptiv-tavsifiy metod yordamida ismlarning semantik va pragmatik xususiyatlari sharhlandi. Shuningdek, diaxron antroponimiya bilan qiyosiy elementlar kiritilib, sinxron bosqichda yuz bergan o‘zgarishlar asoslab berildi. Empirik material sifatida Buyuk Britaniya Milliy statistika boshqarmasi ma’lumotlari, badiiy adabiyot, ommaviy madaniyat namunalari hamda antroponimiya bo‘yicha fundamental tadqiqotlar jalb etildi.

Natijalar

Sinxron tahlil natijalari ingliz antroponimiyasida ism tanlash jarayoni murakkab va ko‘p qatlamli ekanini ko‘rsatadi. Avvalo, diniy motivlar hanuzgacha antroponimik tizimning muhim komponenti bo‘lib qolmoqda. Charity, Faith, Hope va Prudence kabi ismlar puritan an‘analariga borib taqalib, shaxsning axloqiy-ruhiy fazilatlarini nom orqali belgilashga intilish natijasidir. Xususan, Faith ismi XVII asrda puritanlar tomonidan faol qo‘llanila boshlagan bo‘lib, zamonaviy davrga kelib ham o‘z mavqeini yo‘qotmagan.⁹⁵ Bu holat diniy semantikaning to‘liq yo‘qolmaganini, balki yangi ijtimoiy-estetik shaklda qayta talqin qilinayotganini ko‘rsatadi.

Sinxron bosqichda juft ismlar (compound names) hodisasi ham sezilarli darajada faollashgan. Diaxron antroponimiyada ijtimoiy tabaqalanish bilan bog‘langan juft ismlar bugungi kunda ijtimoiy cheklolardan holi holda qo‘llanilmoqda. Mary-Kate kabi birikmalar fonetik va morfologik soddalashuv jarayoniga uchrab, Marianne singari yagona antroponim shaklida mustaqil nom sifatida faol ishlatilmoqda. Bu jarayon antroponimik birliklarning strukturaviy integratsiyasi sifatida baholanishi mumkin.

Qisqartirish (hypocoristic formation) hodisasi sinxron ingliz antroponimiyasining eng xarakterli belgilaridan biridir. Anthony–Tony, Alexander–Alex, Elizabeth–Betty kabi shakllar dastlab norasmiy muloqotda qo‘llangan bo‘lsa-da, bugungi kunda huquqiy va rasmiy hujjatlarda ham mustaqil ism sifatida qayd etilmoqda. Bu esa ingliz tilida diminutiv shakllarning yuqori funksional yuklamaga ega ekanini ko‘rsatadi⁹⁶.

Ommaviy madaniyat va fanatizm omili zamonaviy ingliz nomlash amaliyotida muhim rol o‘ynaydi. Sport va san‘at yulduzlari, shuningdek, teleserial va adabiy asarlar qahramonlari ismlari nominatorlar ongiga kuchli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Masalan, “Game of Thrones” seriali ta‘sirida Arya, Sansa va Daenerys ismlari Britaniyada keng tarqaldi. Arya ismi 2014-yilda Buyuk Britaniyada eng mashhur ayol ismlari reytingida yuqori o‘rinlardan birini egallagan.⁹⁷

Shuningdek, ijtimoiy prestij omili ham muhim natija sifatida qayd etildi. Tadqiqotlar to‘liq shakldagi ismlar (Elizabeth, Caroline, Olivia) aristokratik va muvaffaqiyatli ijtimoiy obraz bilan bog‘lanishini ko‘rsatadi. Qisqartirilgan shakllar esa ko‘proq kundalik va oddiy ijtimoiy maqom bilan assotsiatsiyalanadi.⁹⁸

Muhokama

Natijalar tahlili ingliz antroponimiyasining sinxron bosqichida madaniy paradigmaning sezilarli darajada o‘zgarganini ko‘rsatadi. Agar diaxron bosqichda ism tanlashda semantik motiv — ya‘ni ismning diniy yoki leksik ma‘nosi — asosiy mezon bo‘lgan bo‘lsa, bugungi kunda bu omil ikkilamchi ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy nominatorlar uchun ismning jarangdorligi, qisqaligi, fonetik jozibadorligi va ijtimoiy trendga mosligi ustuvor ahamiyatga ega bo‘lib bormoqda.

Diniy ismlarning saqlanib qolishi ularning ilohiy mazmuni bilan emas, balki madaniy an‘ana va urfdalik bilan izohlanadi. Masalan, Faith yoki Hope kabi ismlar ko‘pincha diniy e‘tiqoddan ko‘ra ijobiy psixologik obraz yaratish vositasi sifatida tanlanadi. Bu holat lingvokulturologik nuqtayi nazardan diniy konseptlarning sekulyar madaniyatda qayta kodlanishini anglatadi.⁹⁹

Gul va tabiat nomlarining (Clover, Ivy) antroponim sifatida keng qo‘llanilishi ham mazkur jarayonni tasdiqlaydi. Ushbu ismlar an‘anaviy ramziy ma‘nolariga qaramay, bugungi kunda asosan estetik go‘zallik va nafislik motivi asosida tanlanmoqda. Ivy ismining ommalashuvi, xususan, shou-biznes vakillari tomonidan qo‘llanilgach, uning madaniy prestiji yanada mustahkamlandi.

Gender neytrallik tendensiyasi ham sinxron antroponimiyaning muhim belgilaridan biridir. Ilgari faqat o‘g‘il bolalar uchun xos bo‘lgan Shirley, Leslie, Hilary kabi ismlarning qiz bolalar uchun

⁹⁵ Smith, D.S. Child-naming Practices as Cultural and Familial Indicators. University of Illinois Press, 1989, pp. 27–35.

⁹⁶ Crystal, D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge University Press, 2003.

⁹⁷ Office for National Statistics (UK). Baby Names Data, 2014–2020.

⁹⁸ Hough, C. (ed.). The Oxford Handbook of Names and Naming. Oxford University Press, 2016.

⁹⁹ Algeo, J. Onomastics and the Study of Names. Cambridge University Press, 2010.

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

ham qo‘llanilishi ingliz jamiyatida gender rollarining yumshashini va antroponimik tizimning moslashuvchanligini ko‘rsatadi.¹⁰⁰ Xuddi shuningdek, familiyalarning ismga aylanishi (McKenzie, Reilly) ham universalizm va individualizm g‘oyalarining kuchayganidan dalolat beradi.

Umuman olganda, ingliz antroponimiyasining sinxron holati jamiyatdagi madaniy, estetik va ijtimoiy transformatsiyalarning lingvistik in’ikosi sifatida namoyon bo‘ladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ingliz antroponimiyasining sinxron bosqichi murakkab, dinamik va ko‘p qatlamli lingvomadaniy hodisa sifatida namoyon bo‘ladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, zamonaviy ingliz jamiyatida ism tanlash jarayoni endilikda faqatgina an’anaviy diniy yoki semantik mezonlar bilan belgilanmaydi, balki kengroq ijtimoiy-madaniy kontekstda shakllanadi. Diniy kelib chiqishga ega bo‘lgan ismlar (Faith, Hope, Charity va boshqalar) bugungi kunda ilohiy mazmuni sabab emas, balki ijobiy psixologik obraz, madaniy barqarorlik va urfdalik belgisi sifatida tanlanmoqda.

Sinxron antroponimik tizimda qisqartirish va strukturaviy soddalashuv jarayonlarining faollashuvi ingliz tilining umumiy kommunikativ strategiyalari bilan uzviy bog‘liq. Rasmiy va norasmiy nutq chegaralarining xiralashuvi natijasida hipokoristik shakllar to‘laqonli rasmiy ism maqomini egallamoqda. Bu holat antroponimiyaning jamiyat ehtiyojlariga moslashuvchanligini yaqqol ko‘rsatadi.

Shuningdek, ommaviy madaniyat, sport va badiiy adabiyot qahramonlari nomlarining faol kirib kelishi ingliz antroponimiyasining ochiq va adaptiv tizim ekanini tasdiqlaydi. Seriallar, romanlar va mashhur shaxslar nomlari orqali antroponimik fond doimiy ravishda yangilanib boradi. Natijada ism shaxs identifikatsiyasidan tashqari, madaniy ishora va sotsial marker vazifasini ham bajaradi.

Gender neytrallik va familiyalarning ismga aylanishi kabi tendensiyalar esa ingliz jamiyatida ijtimoiy rollarning transformatsiyasi va individualizm g‘oyasining kuchayganini ko‘rsatadi. Bu jarayonlar antroponimik tizimning zamonaviy qadriyatlar bilan uzluksiz aloqada ekanini tasdiqlaydi.

Umuman olganda, ingliz antroponimiyasining sinxron holati til, madaniyat va jamiyat o‘rtasidagi murakkab o‘zaro ta’sirni aks ettiruvchi lingvokulturologik model sifatida baholanishi mumkin. Mazkur tadqiqot natijalari nafaqat ingliz antroponimiyasini chuqurroq anglashga, balki nomlash jarayonlarini boshqa tillar va madaniyatlar bilan qiyosiy o‘rganish uchun ham nazariy-metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Algeo, J. Onomastics and the Study of Names. Cambridge University Press, 2010.
2. Coates, R. A Dictionary of English Surnames. Oxford University Press, 2006.
3. Crystal, D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge University Press, 2003.
4. Hough, C. (ed.). The Oxford Handbook of Names and Naming. Oxford University Press, 2016.
5. Office for National Statistics (UK). Baby Names Data, 2014–2020.
6. Smith, D.S. Child-naming Practices as Cultural and Familial Indicators. University of Illinois Press, 1989.

¹⁰⁰ Coates, R. A Dictionary of English Surnames. Oxford University Press, 2006.